

Ejbrahim Vergeze

KAPIJA SUZA

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

 Laguna

Naslov originala

Abraham Verghese
CUTTING FOR STONE

Copyright © 2009 by Abraham Verghese

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Džordžu i Marijam Vergeze
Scribere jussit amor

I zato što volim ovaj život
Znam da ću voleti smrt takođe.
Dete zaplače kad
Majka ga od desne dojke
Odvoji, da bi već sledećeg trenutka
U levoj našlo
Utehu.

Rabindranat Tagore
iz *Gitandaliya*

U V O D

Dolazak

NAKON ŠTO SMO OSAM MESECI proveli u tami majčine utrobe, moj brat Šiva i ja došli smo na svet kasno po podne dvadesetog septembra leta gospodnjeg 1954. Prvi put smo udahnuli vazduh na nadmorskoj visini od oko dve i po hiljade metara, redak vazduh Adis Abebe, glavnog grada Etiopije.

Čudo našeg rođenja zbilo se u operacionoj sali broj tri, u istoj onoj prostoriji u kojoj je sestra Meri Džozef Prajs, naša majka, provodila najveći deo svog radnog vremena, i gde je bila najviše ispunjena.

Kad je naša majka, kaluđerica reda karmelićanki biskupije u Madrasu, neočekivano dobila trudove tog septembarskog jutra, u Etiopiji se okončala velika kiša, pa je njeno dobovanje po krovovima od valovitog lima bolnice Mising naglo utihnulo, kao kad brbljivicu prekinete usred rečenice. Tokom noći, u toj umirujućoj tišini, otvorili su se cvetovi *meskela*, bojeći padine Adis Abebe u zlato. Na livadama oko Misinga, rogoz je dobio bitku protiv blata, pa se blistavi ćilim prostirao do samog popločanog praga bolnice, obznanjujući nešto stvarnije i važnije od kriketa, kroketa ili badmingtona.

Bolnica Mising smeštena je na raskošnoj zelenoj uzvišici, u vidu jedne uz drugu načičkanih, neravnomerno raspoređenih, prizemnih i jednospratnih zgrada okrećenih u belo, i kao istisnutih iz zemlje u istoj onoj geološkoj tutnjavi i pretumbavanju koji su stvorili planine Entoto. Cvetne leje nalik koritima, navodnjavane kišnicom iz oluka sa krovova, opasivale su zdepaste građevine kao odbrambeni rovovi. Zidovi su obrasli ružama upraviteljice Herst pa su grimizne cvasti uokvirivale sve prozore i dosezale do krova. To glinovito zemljište bilo je do te mere plodno da nas je Upraviteljica – mudra i osećajna

predvodnica bolnice Mising – upozoravala da ne stupamo po njemu bosi ako ne želimo da nam izniknu novi prsti.

Od glavnih bolničkih zgrada se zrakasto, nalik paocima točka, pružalo pet staza, s obe strane opervaženih grmljem visokim do ramena, i vodilo do pet bungalova s krovovima od trske, zaklonjenih šibljem, živicama, drvećem divljeg eukaliptusa i borovima. Upraviteljčina namera bila je da Mising nalikuje botaničkoj bašti, ili nekom uglu Kensingtonskog parka (kojim je, pre no što je došla u Afriku, imala običaj da šeta kao mlada kaluđerica), ili pak Edenu pre Pada.

Mising je zapravo bila Bolnica *Misija*, a ta reč se preko etiopskog jezika prevlađuje sa šištanjem pa zvuči kao „*Mising*“.* Neki službenik Ministarstva zdravlja koji tek što je bio izašao iz srednje škole, otkucio je BOLNICA MISING na dozvoli za rad, po pravopisu ispravno napisano što se nas tiče. Kad je upraviteljica Herst otišla u ministarstvo da bi to ispravila, dotični službenik je izvukao list papira koji je prvobitno bio otkucio. „Vidite i sami, gospodo. *Quod erat demonstrandum* to je Mising“, rekao je, tonom kao da je upravo dokazao Pitagorinu teoremu, središnji položaj Sunca u Sunčevom sistemu, okrugli oblik Zemlje i tačan položaj Misinga u odnosu na sve to zajedno. I tako ostade Mising.

KAD SU JE SNAŠLI ubitačni trudovi, sestra Meri Džozef Prajs nije ni kriknula niti je zastajala. Ali odmah iza vrata prostorije uz operacionu salu broj tri, preveliki sterilizator (donacija Luteranske crkve iz Ciriha) zavijao je i vapio za mojom majkom dok je sistemom vrele pare sterilisao hirurške instrumente i peškire namenjene upravo njoj. Najzad, baš je u uglu te sobe za sterilizaciju, odmah pokraj ogromne zveri od nerđajućeg čelika, majka sebi napravila svetilište za onih sedam godina koliko je, pre našeg dolaska, provela u bolnici Mising. Uza zid je bila postavljena njena skamija, klupa i sedište iz jednog dela, spasena iz neke ugašene misionarske škole, sva izbrazdana urezima namučenih učenika. Beli džemper na kopčanje, za koji su mi rekli da ga je često prebacivala preko ramena između operacija, ležao je preko naslona stolice.

* Neprevodiva igra reči. Mising (*missing*) na engleskom ima značenje „nedostajuća“, tj. ona koja je odsutna, izostavljena, nestala ili izgubljena. (Prim. prev.)

Na okrečenom zidu iznad klupe majka je ekserčićima prikucala reprodukciju čuvene Berninijeve skulpture Svete Tereze Avilske, isečenu iz kalendara. Sveta Tereza na njoj leži mlitava, kao onesvešćena, usana rastvorenih u zanosu, očiju što blude i polusklopljenih kapaka. S obe strane u nju voajerski zaviruje hor s klupice za klečanje. Sa slabim osmehom i telom mišićavijim nego što priliči jednom tako mladom licu, nad sladostrasno svetačkom sestrom stoji anđeo. Vrhovima prstiju leve ruke podiže rub tkanine koja joj prekriva grudi. U desnoj ruci drži strelu, smotreno, kao violinista gudało.

Zašto baš ova slika? Zašto Tereza Avilska, majko?

Kao četvorogodišnji dečkić, često sam se zatvarao u ovu sobicu bez prozora da proučavam tu sliku. Ne bih imao hrabrosti da prođem kroz ta teška vrata da nisam imao osećaj da je i ona tamo, da mi snagu nije davala moja opsednutost potrebom da upoznam tu kaluđericu koja mi je bila majka. Seo bih pored sterilizatora, koji je tutnjao i šištao kao probuđeni zmaj, zver koju je iz sna prenulo lupanje moga srca. I dok bih sedeo tako za majčinim stolom, postepeno bi me obuzeo spokoj, nekakva prisnost s njom.

Kasnije sam saznao da se niko nije usudio da skloni njen džemper s naslona stolice. Bio je to sveti predmet. Ali, za četvorogodišnjaka je sve sveto i sve je obično. Ogrtao sam se tim odevnim predmetom što je mirisao na kjutikjur,* i obavijao njime ramena. Kružio sam noktom po sasušenoj mastionici, tragom njenih prstiju. Piljeći naviše u reprodukciju iz kalendara, kao što je zacelo i ona činila dok je sedela u ovoj sobici bez prozora, bio sam opčinjen tom slikom. Godinama kasnije saznao sam da se te povremene vizije anđela kakve je imala Tereza Avilska zovu transverberacijom, koju rečnik objašnjava kao dušu što „izgara“ od ljubavi prema Bogu, i kao srce koje probada božanska ljubav; metafore njene vere su istovremeno i medicinske metafore. U uzrastu od četiri godine nisu mi bile potrebne reči kao što je „transverberacija“ da bih osećao strahopoštovanje prema toj slici. Budući da nisam imao njenih fotografija, nisam mogao odoleti a da ne zamišljam kako je ta žena na slici u stvari moja majka, kojoj preti taj mladić-anđeo što zamahuje kopljem. „Kad ćeš doći, mama?“, pitao bih, a glasić mi se odbijao o hladne pločice. *Kad ćeš doći?*

* Engl.: *cuticura*, robna marka antibakterijskog sapuna i proizvoda za ličnu higijenu i negu kože, koji se proizvodi od 1865. godine. (Prim. prev.)

I prošaptao bih odgovor: „S Bogom!“ To je bilo sve čime sam raspolagao: izjava doktora Goša kad sam prvi put otišao tamo, a on došao da me traži pa se zagledao u sliku Svete Tereze preko moga ramena; podigao me je u snažno naručje i rekao onim svojim glasom, sasvim u ritmu sa sterilizatorom: „Do-o-ći će s Bogom!“

ČETRDESET ŠEST I JOŠ ČETIRI GODINE je prošlo od mog rođenja kad mi se ukazala prilika da se vratim u tu prostoriju. Otkrio sam da sam sad previše krupan za tu stolicu, a onaj džemper je na mojim ramenima kao čipkani epitrahilj. Ali stolica, džemper i reprodukcija iz kalendara još su tamo. Gotovo ništa se ovde nije promenilo, samo sam se promenio ja, Marion Stoun. Obrevši se u toj nepromenjenoj sobi, osetio sam potrebu da prelistavam prošlost i sećanja. Izgleda da to zahteva nimalo izbledela slika Berninijeve skulpture Svete Tereze (sad uramljena i pod staklom, da bi se sačuvalo ono što je moja majka jednostavno prikucala za zid). Prisiljen sam da unesem neki red i poredak u događaje svog života, da kažem kako je počeo ovde da bi se posle, zbog toga i toga, desilo to i to, i kako je, evo, kraj povezan s početkom, pa sam tako ovde.

NA OVAJ SVET DOLAZIMO NEPOZVANI i možemo reći da smo imali sreće ako nađemo nekakvu svrhu van granica gladovanja, bede i rane smrti, što sve spada, ne zaboravimo, u zajedničku sudbinu. Odrastao sam i našao svoju svrhu u tome da budem lekar. Moja namera nije toliko bila da spasem svet koliko da iscelim sebe. Malo će doktora ovo priznati, naročito mladih, ali birajući ovu profesiju zacelo podsvesno verujemo kako će pružanje pomoći drugima izlečiti našu ranjivost. I može da je leči. Ali takođe i produbljuje ranu.

Odabrao sam da specijaliziram hirurgiju zbog Upraviteljice, njenog postojanog prisustva kroz čitavo moje dečastvo i ranu mladost. „Šta bi ti bilo najteže moguće da radiš?“, kazala je pošto sam došao da od nje zatražim savet najmračnijeg dana prve polovine mog života.

Uzvrpoljio sam se. S kakvom je samo lakoćom Upraviteljica sondirala jaz između ambicije i celishodnosti. „Zašto moram da radim ono što je najteže?“

„Zato, Marione, što si instrument Božji. Ne ostavljaj taj instrument da leži u futrolu, sine. Sviraj! Ne ostavljaj neistraženim ni delić instrumenta. Zašto se zadovoljiti pesmicom *Tri slepa miša* kad možeš da sviraš *Gloriju*?“

„Ali, Upraviteljice, ne mogu ni sanjati da sviram Baha, *Glorija*...“, zaustio sam bez daha. Nikad nisam svirao ni gudački ni duvački instrument. Ni note nisam znao.

„Ne, Marione“, rekla je gledajući me blago, pruživši ruku ka meni, grubom čvornovatom šakom me dodirnuvši po obrazu. „Ne, ne Bahuvu *Gloriju*. Tvoju! Onu *Gloriju* koja živi u tebi. Najveći je greh ne pronaći je, ignorisati mogućnosti koje ti je Bog dao.“

Po prirodi mi je više odgovarala neka kognitivna disciplina, neko introspektivno polje – interna medicina, ili možda psihijatrija. Od prizora operacione sale sam se preznjavao. Zamisao da držim skalpel izazivala mi je grčeve u stomaku. (I dalje ih izaziva.) Hirurgija je bila nešto najteže što sam mogao zamisliti.

I tako sam postao hirurg.

A posle trideset godina nisam poznat ni po brzini, ni po smelosti, niti po tehničkoj genijalnosti. Zovite me postojanim, zovite me priležnim, recite da se opredeljujem za način i tehniku koja odgovara određenom pacijentu i određenoj situaciji, a ja ću razmotriti takvu pohvalu. Zadobio sam naklonost svojih kolega lekara koji dolaze meni kad i sami moraju pod nož. Znaju da će Marion Stoun i posle operacije dati sve od sebe kao i pre i tokom hirurškog zahvata. Znaju da o izrekama poput: „Kad ne znaš šta reći, najbolje je seći“ ili: „Zašto čekati kad možeš operisati“ mislim da su verodostojne samo kad se odnose na ono najplitkoumnije u našoj struci. Moj otac, prema čijoj hirurškoj veštini gajim najdublje poštovanje, ima običaj da kaže: „Operacija s najboljim ishodom je ona za koju se odlučiš da je nećeš izvesti.“ Znati kad ne treba da operišeš, znati kad si zaglibio preko glave, znati kad da pozoveš u pomoć hirurga kalibra moga oca – sve su to darovi, sve su to „odličja“ koja ostaju nepriznata.

Jednom prilikom, kad sam imao pacijenta u veoma ozbiljnom stanju, molio sam oca da ga operiše. Stajao je čuteći kraj kreveta, prstima opipavajući puls pacijentu još dugo pošto mu je odredio otkucaje srca, kao da mu je neophodno da oseti njegovu kožu, slab signal radijalne arterije kako bi se u njemu iskristalisala odluka. U njegovom napetom

izrazu video sam krajnju usredsređenost. Bezmalobli sam video kako mu se u glavi okreću zupčanici; učinilo mi se da sam mu u očima opazio sjaj. Krajnje brižljivo odmeravao je jednu mogućnost nasuprot drugoj. Na kraju je odmahnuo glavom i okrenuo se.

Pošao sam za njim. „Doktore Stoune“, kazao sam oslovljavajući ga zvanično iako sam čeznuo da povičem: *Oče!*, „operacija mu je jedina šansa“, rekao sam. U duši sam znao da je ta šansa beskonačno mala i da bi prvi dašak anestezije mogao okončati sve. Otac mi je spustio ruku na rame. Obratio mi se blago, više kao mlađem kolegi nego kao sinu: „Marione, seti se jedanaeste zapovesti“, rekao je. „Ne operiši na dan pacijentove smrti.“

Setim se njegovih reči u noćima punog meseca u Adis Abebi, kad sevaju noževi i lete kamenice i meci, i kad se osećam kao da stojim u klanici a ne u operacionoj sali broj tri i na koži osećam tkivo i krv neznana. Setim se. Ali ne možeš uvek znati rešenje pre nego što operišiš. Čovek operiše u sadašnjem trenutku. Kasnije će retrospektoskop, ta zgodna alatka nevaljalih dečaka i pandita,* onih što predavaju farsi koju zovemo M&M – sastancima na kojima se analiziraju smrtnost i uzroci smrtnosti – proglasiti tvoju odluku ispravnom ili pogrešnom. I život je takav. Živiš ga unapred, a shvataš ga unazad. Tek kad staneš i osvrneš se iza sebe, vidiš telo pod svojim točkovima.

Sada, u svojoj pedesetoj godini, duboko poštujem prizor otvorene trbušne duplje ili otvorenih grudi. Stidim se naše ljudske sposobnosti da povređujemo i sakatimo jedni druge, da skrnavimo telo. Ipak, taj mi prizor dopušta i da vidim kabalističku harmoniju u kojoj srce izviruje iza pluća, a jetra i slezina se savetuju pod kupolom dijafragme – i to me ostavlja bez reči. Svoje prste što „opipavaju creva“, svetlucavi namotaj za namotajem, sedam metara sabijenih u tako mali prostor, u potrazi za rupama koje su napravili sečivo ili metak. Creva koja sam propustio kroz prste mogla bi se po ovakvoj afričkoj noći pružiti sve do Rta dobre nade, a tek treba da vidim glavu guje. Ali uistinu vidim svakidašnja čuda ispod kože, rebra i mišića, skrivena pogledu njihovog sopstvenika. Ima li veće povlastice na kugli zemaljskoj?

U takvim trenucima setim se da zahvalim svome bratu blizancu – doktoru Šivi Prajsu Stounu – da ga potražim, da ga nađem u odrazu

* Mudar čovek, učitelj, u Indiji. (Prim. prev.)

staklene ploče koja razdvaja dve operacione sale, i da mu klimnem glavom u znak zahvalnosti što mi je omogućio da budem ono što sam danas. Hirurg.

Po Šivinih rečima, život se na kraju svede na krpljenje rupa. Šiva nije govorio u metaforama. On je tačno to radio – krpio rupe. Ali drugačiju vrstu rupe, one koja razdvaja porodicu. Nekad se ta rana javlja u trenutku rođenja, nekad se to dešava kasnije. Svi mi popravljamo nešto što se pokvarilo. To je životni zadatak. I mnogo nedovršenog ostavljamo sledećem naraštaju.

Rođen u Africi da bih živeo u egzilu u Americi, a onda se najzad vratio u Afriku, ja sam živi dokaz da je geografija sudbina. Sudbina me je vratila na tačne koordinate mog rođenja, tačno u istu onu operacionu salu u kojoj sam rođen. Moje ruke u rukavicama sad su iznad istog onog stola u operacionoj sali broj tri, u istom onom prostoru nad kojim su nekad poslovale i ruke mojih roditelja.

Ponekad noću zrikavci zriču *zaa-ziii*, *zaa-zii*, na hiljade zrikavaca čije se glasanje utapa u kašalj i roktanje hijena u brdima. I najednom se priroda utiša. Kao da je prozivka završena i da je sad vreme da u mraku nađete svog parnjaka i povučete se. U vakuumu tišine koji zatim usledi, čujem visoke tonove zvezdanog bruja i osetim likovanje, zahvalan za svoje beznačajno mesto u galaksiji. U takvim trenucima osetim koliko dugujem Šivi.

Kao braća blizanci, spavali smo u istoj postelji sve do rane mladosti, glave uz glavu, a nogu i trupa odmaknutih pod uglom. Prerasli smo tu intimnost, ali ja ipak čeznem za tim, da nam lobanje budu u neposrednoj blizini. Kad se probudim i primim dar još jednog sunčevog izlaska, prva mi je pomisao da ga probudim i kažem: *Dugujem ti prizor jutra*.

A najviše od svega dugujem Šivi sledeće: da ispričam ovu priču. Priču koju moja majka sestra Meri Džozef Prajs nije otkrila, a od koje je moj neustrašivi otac Tomas Stoun pobegao, i čije deliće ja moram da sastavim u jednu celinu. Samo pripovedanje može zaceliti naprslinu koja razdvaja moga brata i mene. Da, polažem bezgraničnu veru u hirurško umeće, ali nema tog hirurga koji može da spoji ranu što razdvaja dva brata. Tamo gde su konac i čelik podbacili, priča mora uspeti. Da počnem iz početka...

P R V I D E O

*...jer je tajna o brizi za pacijenta
u tome da ti je stalo do pacijenta.*

Frensis V. Pibodi, 21. oktobar 1925.

Povratak tifusne groznice

SESTRA MERI DŽOZEF PRAJS u bolnicu Mising došla je iz Indije, sedam godina pre našeg rođenja. Sestra Anđali i ona bile su prve iskušnice reda karmelićanki u Madrasu, koje su ujedno sa iskušeništvom prošle i napornu obuku za medicinske sestre u Opštoj državnoj bolnici u Madrasu, te stekle diplomu. Na svečanoj dodeli diploma, moja majka i Anđali su primile značke* i *iste večeri* položile konačni zavet na siromaštvo, celibat i poslušnost. I umesto da se odazivaju na „učenice“ (u bolnici) ili „iskušnice“ (u manastiru), sad su im se na oba ta mesta mogli obraćati sa „sestro“. Njihova vremešna i svetački pobožna igumanija Šesi Dživarugeze, od milja zvana Sveta Ama, nije gubila vreme pa je dve bolničarke-kaluđerice blagoslovila i dodelila im iznenađujući zadatak: Afriku.

Onoga dana kad je trebalo da isplove, sve iskušnice su u karavanu rikši na biciklima izašle iz manastira i pošle u luku da isprate svoje dve sestre. U mislima vidim kako su se iskušnice postrojile po doku, brbljajući i drhteći od uzbuđenja i osećanja, a bele odore im lepršaju na povetarcu dok galebovi skakuću oko njihovih stopala u sandalama.

Često se pitam šta je mojoj majci prolazilo kroz glavu dok su ona i sestra Anđali, obe tek devetnaestogodišnjakinje, poslednji put koračale indijskim tlom i ukrcale se na *Kolongut*. Morala je čuti prigušene jecaje i reći: „Neka je Bog s vama“ kako je prate dok je stupala mostićem na

* Engl.: *nursing pin*, vrsta bedža, obično od metala kao što su zlato ili srebro, koji nose školovane medicinske sestre i kojim pokazuju u kojoj su školi diplomirale. Bedževi medicinskih sestara vode poreklo od malteškog krsta. (Prim. prev.)

brod. Da li se plašila? Da li se predomišljala? Pre toga se jednom, kad je ušla u manastir, već bila zauvek odvojila od svoje porodice u Kočinu i preselila se u Madras, koji je od njenog doma bio udaljen jedan dan i jednu noć putovanja vozom. Što se tiče njenih roditelja, mogao je biti i na drugoj strani sveta, jer je oni više nikada nisu videli. A sad, nakon tri godine u Madrasu, otkinula se i od svoje porodice po veri, ovoga puta da bi prešla okean. I ponovo bez povratka.

Nekoliko godina pre no što sam seo da ovo napišem, putovao sam u Madras u potrazi za majčinom pričom. U arhivi karmelićanki nisam našao nikakvog traga o njoj, ali sam pronašao dnevnike Svete Ame, u kojima je igumanija beležila prohujale dane. Kad se *Kolongut* odvojio od pristaništa, Sveta Ama je podigla ruku kao saobraćajac i „svojim glasom za propovedi, za koji kažu da se ne slaže s mojim godinama“ svečano izgovorila reči: „I ostavi zemlju svoju mene radi“, jer je Postanje bilo njena omiljena biblijska knjiga. Sveta Ama je imala velike planove za ovu misiju: istina, i sama Indija ima neutojljive potrebe. Ali to se nikad neće promeniti i ne treba da bude izgovor; dve mlade kaluđerice – njene najbistrije i najbolje učenice – trebalo je da budu lučonoše: Indijke koje će odneti Hristovu ljubav u najmračniju Afriku – to je bila njena velika ambicija. U zapisima nam je otkrila svoja razmišljanja: Baš kao što su to engleski misionari spoznali u Indiji, ne možeš bolje nositi Hristovu ljubav nego preko obloga, melema, previjanja, čišćenja i pružanja utehe. Ima li boljeg služenja od lečenja? Njene dve mlade kaluđerice preći će okean i u Africi će početi misija Reda bosonogih sestara karmelićanki iz Madrasa.

Dok je dobra igumanija gledala dve prilike što su mahale uz brodsku ogradu i postepeno se pretvarale u dve bele tačkice, osetila je kako je obuzima strepnja. Šta ako su svojim pokoravanjem njenom velikom planu osuđene na strašnu sudbinu? „Engleski misionari iza sebe imaju svemoćnu imperiju... a šta imaju moje devojke?“ Napisala je kako su galebovi kričali i kako je ptičiji izmet padao i ružio svečani ispraćaj kakav je zamislila. Ometao ju je zadah trule ribe i natrulog drveta, kao i do pasa obnaženi lučki radnici koji su balavili nad prizorom njenog jata devica, a od betela im se pljuvačka crvenela kao krv.

„Oče, poveravamo svoje sestre Tvome čuvanju“, rekla je Sveta Ama prebacujući taj teret na Njegova pleća. Prestala je da maše i ruke su

joj našle zaklon u rukavima rize. „Preklinjemo Te za milost i zaštitu Tvoju u ovom širenju bosonogih karmelićanki...“

Bila je godina 1947, i Britanci su konačno napuštali Indiju; pokret Napustite Indiju postigao je nemoguće. Sveta Ama je polako uzdahнула. Sad je to novi svet koji zahteva odvažno delovanje, ili je bar ona tako smatrala.

CRNO-CRVENA PLUTAJUĆA KUTIJA koja je sebe nazivala brodom napredovala je pušeći se Indijskim okeanom ka svome odredištu – Adenu. *Kolongut* je u tovarnom prostoru nosio naslagane sanduke češljanog pamuka, pirinča, svile, Godredovih plakara, Tatinih ormara za kartoteku, kao i trideset i jedan motocikl marke rojal enfield bulet, čiji su motori bili umotani u nauljene krpe. Brod nije bio namenjen prevozu putnika, ali kapetan Grk je baš to činio primajući „goste što plaćaju“. Bilo je mnogo onih koji bi plovili teretnim brodom kako bi uštedeli na putovanju, i on im je to omogućavao škrtareći na posadi. I tako je na ovom putovanju na brodu imao dve madraske kaluđerice, tri Jevrejina iz Kočina, jednu porodicu iz Gudžarata, trojicu Malajaca sumnjivog izgleda i nekoliko Evropljana, uključujući i dva francuska mornara koji su se vraćali na svoj brod u Adenu.

Kolongut je imao veoma prostranu, ogromnu palubu – gotovo nalik parčetu kopna na moru. Na jednom kraju se, poput komarca na leđima slona, nalazila trospratna nadogradnja u kojoj behu smešteni posada i putnici i na čijem se vrhu nalazio komandni most.

Moja majka, sestra Meri Džozef Prajs, poticala je iz naroda Malajali, iz Kočina u državi Kerali. Malajalski hrišćani vode poreklo još iz vremena dolaska Svetog Tome iz Damaska u Indiju 52. godine nove ere. „Neverni“ Toma je podigao prve crkve u Kerali mnogo pre nego što je Sveti Petar stigao u Rim. Majka je bila pobožna i volela je da ide u crkvu; u srednjoj školi je na nju uticala jedna harizmatična karmelitska kaluđerica koja je pomagala sirotinji. Rodni grad moje majke ima pet ostrva postavljenih kao dragulji u prstenu i okrenutih prema Arabljanskom moru. Decenijama su trgovci začинима uplovljavali u Kočin radi nabavke kardamona i karanfilića, uključujući i izvesnog Vaska da Gamu 1498. Portugalci su se ušančili u Goi prisilno preobraćajući hinduiste u katoličku veru. Katolički sveštenici i kaluđerice

konačno su stigli i u Kerala, kao da nisu znali da je Sveti Toma doneo čistu Hristovu veru u Kerala hiljadu godina pre njih. Na veliku žalost i ogorčenost roditelja, moja majka je postala karmelitska kaluđerica, napuštajući tako drevnu sirijsku hrišćansku tradiciju Svetog Tome kako bi prigrllila (u očima njenih roditelja) tu skorojevičku papističko-idolopokloničku sektu. Ne bi ih više razočarala ni da je postala muslimanka ili hinduistkinja. Bilo je dobro što joj roditelji nisu saznali da je osim toga postala i bolničarka, što bi za njih značilo da je isprljala ruke kao da pripada kasti nedodirljivih.

Majka je odrasla na obali okeana, gledajući kineske ribarske mreže razapete po dugačkim motkama od bambusa, što vise nad vodom kao džinovska paučina. More je narodu obezbeđivalo „hleb nasušni“, snabdevalo ih rakovima i ribom. Ali sada, na palubi *Kolonguta*, bez kočinske obale da joj uokviruje vidokrug, nije ga prepoznala. Pitala se da li je okean daleko od obala uvek takav: zlonameran, nemiran i boje dima. Mučio je *Kolongut*, terao ga da se ljulja, krivuda i škripi, kao da želi da ga ni manje ni više nego celog proguta.

Ona i sestra Anđali su se usamile u svojoj kabini zaključavši vrata kao prepreku muškarcima i moru. Anđalino strasno klicanje molitve prenerazilo je majku. Obredno čitanje Jevanđelja po Luki bilo je zamisao sestre Anđali; kazala je kako će to duši dati krila, a telu disciplinu. Dve časne sestre su se svakim slovom, svakom rečju, svakim stihom i svakom frazom podvrgle postizanju *dilatatio*, *elevatio* i *excessus* – kontemplaciji, elevaciji i ekstazi. Drevna monaška praksa Rišara iz Sen-Viktora* pokazala se korisnom prilikom prelaska okeana. Druge noći, nakon što su deset časova tako pomno i meditativno čitale, sestra Meri Džozef Prais je najednom osetila kako štampane reči i stranice nestaju, kako se gube granice između nje i Boga. Čitanje joj je pružilo sledeće: radosnu predaju tela svetom, večnom i beskrajinom.

Na bdeniju šeste noći (bile su rešene da održe pravila samostanskog života ma gde bile), završile su himnu, dva psalma i antifone, pa onda Slavoslovije, i baš su pevale Bogorodičinu himnu, kad ih je prodoran zvuk lomljave vratio na zemlju. Dograbile su prsluke za spasavanje i izjurile napolje. Naišle su na prizor izvijenog dela palube podignutog

* Hrišćanski mistik i teolog iz avgustinske opatije Sen-Viktor u Parizu, koji je živeo u XII veku. (Prim. prev.)

u piramidu, gotovo kao da je *Kolongut*, pomislila je sestra Meri Džozef Prais, napravljen od rebrastog kartona. Kapetan je pušio lulu, a njegov prezrivi osmeh davao je do znanja da su putnice reagovala preterano.

Devete noći su se četvoro od šesnaest putnika i jedan član posade razboleli od groznice čiji su znaci na telu bili ružičaste pege koje se javljaju drugog dana visoke temperature i raspoređuju se kao kineska slagalica po grudima i trbuhu. Sestra Anđali se ozbiljno razbolela, koža joj je gorela na dodir. Drugog dana bolesti bacakala se u grozničavom delirijumu.

Među putnicima na *Kolongutu* nalazio se jedan mladi hirurg – Englez oštrog pogleda koji je upravo bio napustio Indijsku zdravstvenu službu u potrazi za boljim zaposlenjem. Bio je visok i snažan, a ispijene crte lica davale su mu izgled izgladnelosti, ali je ipak izbegavao trpezariju. Sestra Meri Džozef Prais je drugog dana putovanja bukvalno naletela na njega kad je izgubila ravnotežu na mokrim metalnim stepenicama što su iz dela s kabinama vodile u zajedničke prostorije. Englez koji je išao iza nje zgrabio ju je kako je mogao, u predelu trtične kosti i leve strane grudnog koša. Ispravio ju je kao da je malo dete. Kad mu je, zamuckujući, zahvalila, on se zacrveneo kao cvekla; izgubio je prisebnost više od nje zbog te iznenadne intimnosti. Osetila je da joj izbijaju modrice na mestima gde su je stegle njegove ruke, ali je u toj nelagodnosti bilo nečeg što joj nije smetalo. I od tada Engleza više nije videla.

Sada, tražeći medicinsku pomoć, sestra Meri Džozef Prais je prikupila hrabrost da zakuca na vrata njegove kabine. Slabi glas ju je pozvao da uđe. Dočekao ju je jednak miris acetona. „To sam ja“, pozvala ga je. „Sestra Meri Džozef Prais.“ Doktor je ležao postrance na ležaju, koža mu je bila iste boje kao i žućkastozele kratke pantalone, a oči čvrsto stisnute. „Doktore“, rekla je sa oklevanjem, „i vi imate groznicu?“

Kad je pokušao da je pogleda, beonjače su mu se izvrnule kao klikeri na površini za kotrljanje. Okrenuo se i izbljuvao u protivpožarno vedro, ali je promašio, što i nije bilo toliko važno budući da je vedro već bilo puno do vrha. Sestra Meri Džozef Prais mu je pritrčala i opipala mu čelo. Bilo je hladno, vlažno i lepljivo, nimalo grozničavo. Obrazi mu behu upali, a telo izgledalo kao da se skupilo kako bi stalo u skućenu kabinu. Niko od putnika nije bio pošteđen morske bolesti, ali Engleza je ozbiljno pogodila.

„Doktore, želim da vas izvestim da je petoro obolelo od groznice. Javila se sa osipom, jezom, preznojavanjem, usporenim pulsom i gubitkom apetita. Svi su stabilni izuzev sestre Anđali. Doktore, veoma sam zabrinuta za Anđali...”

Osetila se bolje čim joj je taj teret spao sa srca, iako joj Englez nije odgovorio nikako osim ječanjem. Pogled joj je pao na povescu zavezanu oko rešetke kreveta, blizu njegovih ruku, koja je bila vezivana u jedan čvor za drugim, ukupno njih deset. Čvorovi su bili tako debeli i bilo ih je toliko da je povjeska stajala kruto podignuta, nalik čvornovatoj motki. Eto kako je beležio sate i nastupe mučnine i povraćanja.

Ispraznila je i isprala vedro pa mu ga stavila nadohvat ruke. Peškirirom je pokupila prljavštinu s poda, a zatim isprala peškiri i okačila ga da se suši. Donela mu je vode i stavila je pored njega. Povukla se pitajući se koliko je dana prošlo otkad je poslednji put jeo.

Do uveče mu je bilo gore. Sestra Meri Džozef Prajs je donela čaršave, peškire i supu. Klekla je i pokušala da ga nahrani, ali je već samo miris hrane kod njega izazvao napad povraćanja. Očne jabučice su mu bile utonule u očne duplje. Smežurani jezik mu je bio kao u papagaja. Prepoznala je voćni miris koji je ispunjavao sobu kao zadah gladovanja. Kad mu je uštinula kožu na nadlaktici i pustila, ostala je podignuta kao mali šator, kao ona izvijena paluba. Vedro je do polovine bilo puno čiste tečnosti. On je brbljao nešto o zelenim poljima, nesvestan njenog prisustva. Može li mučnina biti kobna, pitala se ona. Ili možda ima *forme fruste* groznice od koje je obolela i sestra Anđali? Toliko mnogo nije znala o medicini. Nasred okeana, okružena bolesnicima, osetila je težinu svog neznanja.

Ali je znala kako da neguje. I znala je kako da se moli. Pa mu je, moleći se, skinula košulju i svukla kratke pantalone. Dok ga je kupala u krevetu bila je svesna sebe, jer nikada ranije nije negovala belca, niti pak doktora. Koža mu se u talasima ježila na dodir vlažne krpe. Ali na njoj nije bilo osipa kakav je po kabinama videla na četvoro putnika i jednom poslužitelju, kog je takođe uhvatila groznica. Snažni mišići ruku skupljali su mu se u svežanj na ramenima. Tek sad je primetila da mu je leva strana grudi ulegnutija od desne; u udubljenju iznad leve ključne kosti moglo je stati pola šolje, a sa desne samo čajna kašičica vode. A tačno iznad i ispod njegove leve bradavice, pa dalje sve do pazuha, videla je duboko ulegnuće. Koža nad ovim kraterom

bila je sjajna i mreškasta. Dodirnula ju je i dah joj se presekao kad su joj prsti upali unutra ne nailazeći ni na kakav otpor. Zaista, činilo se da nedostaju dva, ili možda čak i tri susedna rebra. I u tom ulegnuću mu je srce čvrsto kucalo uz njene prste, od kojih ga je razdvajao samo tanak sloj kože. A kad je odmakla prste, videla je otisak njegovog srca na svojoj koži.

Fine, prozirne malje na njegovim grudima i stomaku izgledale su kao da su tu doplovile vodenom strujom od matice stidnih dlaka. Potpuno mirno i bez uzbuđenja mu je oprala neobrezani ud, pa ga prebacila na jednu stranu kako bi se postarala za smežuranu kesicu bespomoćnog izgleda pod njim. Oprala mu je stopala i plakala dok je to činila, neizbežno misleći na svoga Dragog Boga i Njegovu poslednju noć na ovom svetu koju je proveo sa svojim učenicima.

U njegovom prtljagu našla je knjige o hirurgiji. Na marginama su perom bila ispisana imena i datumi, a tek kasnije se dosetila da su to zacelo imena pacijenata, kako Indijaca tako i Britanaca, podsetnici na bolest koju je prvi put video kod nekog Pibodija ili nekog Krišnana. Krstić pored imena protumačila je kao znak da je pacijent podlegao. Našla je jedanaest svezaka ispunjenih zbijenim rukopisom odsečnih poteza, u kojima je tekst plesao odmah iznad linija, ne poštujući margine na ivicama stranica. Za jednog tako ćutljivog i povučenog čoveka, rukopis je otkrivao neočekivanu rečitost u pisanju.

Konačno je našla čistu potkošulju i kratke pantalone. Šta reći kad čovek ima manje odeće nego knjiga? Okrećući ga na jednu pa na drugu stranu, promenila je čaršave i obukla ga.

Znala je da se zove Tomas Stoun jer je to ime bilo napisano na knjizi iz hirurgije koju je položio pored kreveta. U njoj nije našla mnogo o groznici s osipom i ništa o mučnini.

Te noći je sestra Meri Džozef Prajs savladavala prolaze veoma nagnutog broda, hitajući od jednog do drugog bolesničkog kreveta. Izbočina na mestu gde se paluba izvila ličila je na figuru pod mrtvačkim pokrovom pa je odvrćala pogled od nje. Jednom je videla talas kao crnu planinu, visok kao višespratnica, dok je *Kolongut* izgledao kao da je na ivici da upadne u rupu. Vodena zavesa se obrušila na pramac, s bukom strašnijom od tog prizora.

Kako je bila nasred olujnog okeana, omamljena od nedostatka sna, suočena s teškom medicinskom situacijom, njen se svet veoma

pojednostavio. Bio je podeljen na one s groznicom, one s morskom bolešću i one zdrave. A bilo je vrlo moguće da čak ni te razlike nisu mnogo važne jer bi se ubrzo svi mogli podaviti.

Probudila se pored Anđali, gde je jamačno zadremala. Zatim joj se činilo da se već sledećeg časa ponovo probudila, ali ovoga puta u kabini onoga Engleza, gde je zaspala klečeći pored njegovog kreveta, klimave glave oborene na grudima, s njegovom rukom na svom ramenu. Samo što je sve to shvatila, zaspala je ponovo, da bi se u cik zore probudila na ležaju, ali na samoj njegovoj ivici, stisnuta uz Tomasa Stouna. Požurila je natrag ka Anđali i otkrila da joj se stanje pogoršalo jer je sada disala ubrzano i dahtavo. Na koži su joj izbile velike crvenoljubičaste mrlje koje su se međusobno spajale.

Zabrinuta lica neispavane posade i činjenica da je jedan momak klekao pred nju rekavši: „Sestro, oprostite mi grehe!“, govorili su joj da je brod i dalje u opasnosti. Posada nije obraćala pažnju na njene molbe za pomoć.

Osujećena i izbezumljena od očaja, sestra Meri Džozef Prais ga je uzela viseći ležaj iz zajedničke prostorije zbog vizije koja joj se ukazala u tom stanju magnošenja između sna i jave. Okačila ga je u njegovoj kabini, između okruglog prozorčića i kreveta.

Doktor Stoun je bio mrtvački težak i samo je zahvaljujući posredovanju Svete Katarine uspela da ga svuče s kreveta na pod, pa da ga premesti, deo po deo tela, u viseći ležaj. Povinujući se više sili zemljine teže nego njihanju broda, ležaj je našao pravi horizontalni položaj. Klekla je kraj njega i molila se, darujući srce Isusu, završavajući Magnifikat, prekinut one noći kad se izvila paluba.

Boja se Stounu najpre vratila u vrat, a potom i u obraze. Pojila ga je kašičicama vode. Kroz jedan sat mogao je da uzme i supu. Sad su mu se oči otvorile i u njih se vraćala svetlost, a očne jabučice su pratile svaki njen pokret. A onda, kad je podigla kašiku, snažni prsti su joj obuhvatili ručni zglobov i privukli hranu ustima. Upamtila je stih koji je otpevala nekoliko trenutaka pre toga: „Gladne napuni blaga, i bogate otpusti prazne.“

Bog je čuo njene molitve.

Bled i nesiguran na nogama, Tomas Stoun je sa sestrom Meri Džozef Prais otišao do kabine u kojoj je ležala sestra Anđali. Prenerazio ga je prizor razrogačene kaluđerice u bunilu, bolno iskrivljenog,

uznemirenog lica, nosa ušiljenog kao pero, nozdrva što podrhtavaju sa svakim udahom, naizgled budne, a zapravo potpuno nesvesne posetilaca.

Kleknuo je i nadneo se nad nju, ali Anđalin staklasti pogled prođe kroz njega. Sestra Meri Džozef Prais ga je posmatrala kako uvežbanim pokretima povlači Anđaline očne kapke da joj ispita vežnjaču* i kako joj baterijskom lampom maše ispred zenica. Pokreti su mu bili spretni i skladni dok je povijao Anđalinu glavu ka njenim grudima da proveru ukočenost vrata, dok joj je opipavao limfne čvorove i pomerao ruke i noge pa savijenim prstom umesto malog čekića kuckao ligament na čašici kolena da joj ispita reflekse. Nelagodnost koju je sestra Meri Džozef Prais osetila u njemu kad ga je sreća kao putnika, a potom i kao bolesnika, beše iščezla.

Skinuo je s Anđali odeću, nesvestan pomoći sestre Meri Džozef Prais dok je nepristrasno proučavao leđa, bedra i zadnjicu pacijentkinje. Dugi vretenasti prsti kojima je opipavao jetru i slezinu u Anđalinom trbuhu kao da su stvoreni baš za tu svrhu – nije mogla da ih zamisli kako rade bilo šta drugo. Pošto kod sebe nije imao stetoskop, prislonio je uho uz Anđalino srce, a onda i uz stomak. A onda ju je okrenuo na stranu i prislonio uho uz njena rebra da oslušne pluća. Onda je sve to zajedno razmotrio i promrmljao: „Udisanje je slabije na desnoj strani... pljuvačne žlezde uvećane... žlezde u vratu otečene – zašto? Puls slab i ubrzan...“

„Bio je usporen kad je groznica počela“, primetila je sestra Meri Džozef Prais.

„Da, rekli ste“, odvratio on oštro. „Koliko usporen?“ Nije podizao pogled.

„Četrdeset pet do pedeset, doktore.“

Osetila je da je zaboravio na svoju bolest, da je zaboravio čak i da se nalazi na brodu. Sjedinio se s telom sestre Anđali, ono je bilo predmet pažnje i tragao je za neprijateljem u njemu. Osetila je koliko je doktor samouveren pa je prestala da se plaši za Anđali. Klečeći uz njega, bila je uzbuđena kao da je tek toga časa zapravo postala bolničarka, pošto se prvi put sreća s lekarom poput njega. Ugrizla se za jezik obuzdavajući želju da mu kaže sve to i još mnogo više.

* Sluzokoža unutrašnje strane kapka. (Prim. prev.)

„*Coma vigil*“, rekao je, a sestra Meri Džozef Prais je pretpostavila da je podučava. „Vidite kako joj oči stalno vrludaju kao da čeka i traži nešto? Loš znak. A vidite kako stalno čupka i opipava krevetski čaršav – to je karfologija, a ovi mali mišići što se trzaju su *subsultus tendinum*. Ovo je takozvani tifoidni oblik. Javlja se u poslednjim stadijumima mnogih vrsta trovanja krvi, ne samo tifusa... Ali ne zaboravite“ – i tu ju je pogledao sa smeškom koji je protivrećio onome što je sledeće rekao – „da sam hirurg, a ne lekar internista. Šta ja znam o takvim bolestima? Osim da *nije* nešto što zahteva hirurško lečenje.“

Njegovo prisustvo ne samo da je smirilo sestru Meri Džozef Prais, smirilo je i more. Najednom se vratilo sunce, koje se dotad skrivalo. Slavlje pijane posade ukazivalo je na to da su samo nekoliko sati ranije bili u veoma ozbiljnoj situaciji.

Međutim, ma koliko sestra Meri Džozef Prais odbijala da u to poveruje, Stoun je za sestru Anđali mogao da učini vrlo malo, a i to malo nije imao čime. U kutiji prve pomoći u brodskoj ostavi nalazila se samo sasušena bubašvaba – sve ostalo je neko od posade založio u poslednjoj luci u kojoj su bili. Ormarić s medicinskom opremom koji je kapetan koristio kao sedište u svojoj kabini izgledao je kao da potiče iz srednjeg veka. Par makaza, jedna britva i grubi forceps bili su jedini predmeti iz te živopisne kutije koji su se mogli upotrebiti. Šta je hirurg poput Stouna mogao da radi s oblozima, sićušnim kutijicama pelina, majčine dušice i žalfije? Stoun se nasmejao videvši etiketu na kojoj je pisalo *oleum philosophorum* (i tad je prvi put sestra Meri Džozef Prais čula taj radosni zvuk, iako je u dalekom odjeku bilo izvesne oštrine). „Slušajte ovo“, kazao je i pročitao: „sadrži krečnjak i opiljke za hroničan zatvor!“ Čim je pročitao, zavitalao ju je preko palube. Izvadio je jedino tupe instrumente i jednu bocu boje ćilibara u kojoj je bio *laudanum opiatum paracelsi*. Kašika te drevne lekarije će, činilo se, olakšati strašnu glad sestre Anđali za vazduhom, odnosno „prekinuće vezu pluća s mozgom“, kako je Tomas Stoun objasnio sestri Meri Džozef Prais.

Prišao im je kapetan, neispavan, kao da je pred moždanim udarom, prskajući pljuvačku i brendi dok je govorio: „Kako se usuđujete da raspolazete brodskom imovinom?“

Stoun je skočio na noge i u tom trenutku podsetio je sestru Meri Džozef Prais na školarca željnog tuče. Stoun je streljao kapetana tako prodornim pogledom da je ovaj počeo s mukom gutati pljuvačku i

najzad ustuknuo. „Baciti ovu kutiju je bolje za čovečanstvo, ali je gore za ribe. Reci samo još jednu reč pa ću te prijaviti da prevoziš putnike bez ikakve medicinske opreme.“

„Pristao si na pogodbu.“

„A ti si počinio ubistvo“, odvratio je Stoun pokazujući na Anđali.

Kapetanovo lice izgubi čvrstinu pa su mu se obrve, kapci, nos i usne razleteli i razlili kao vodopad.

Sad je Tomas Stoun preuzeo dužnost da sedi uz Anđalin krevet, ali je uspeo i da izlazi i pregleda sve ostale na brodu, pristali oni na pregled ili ne. Odvojio je obolele od groznice od zdravih. Vodio je detaljne beleške, nacrtao mapu prostorija na *Kolongutu* i slovom X označio sva mesta na kojima se groznica pojavila. Zahtevao je da se sve kabine dezinfikuju dimom. Način na koji je naređivao putnicima i raspoređivao ih razbesneo je zlovoljnog kapetana, ali ako je i bio svestan toga, Tomas Stoun nije obraćao pažnju. Sledećih dvadeset četiri časa uopšte nije spavao – u određenim razmacima pregledao je sestru Anđali, proveravao stanje ostalih, bdeo. I jedan stariji par se bio prilično ozbiljno razboleo. Sestra Meri Džozef Prais se nije micala od njih.

Dve nedelje pošto su isplovili iz Kočina, *Kolongut* se dovukao u luku Aden. Kapetan Grk je jednom mornaru s Madagaskara naredio da podigne portugalsku zastavu, pod kojom je brod plovio, ali *Kolongut* je zbog groznice stavljen u karantin po propisu, s portugalskom zastavom ili bez nje. Lađa je usidrena na odstojanju, odakle su, kao izgnani gubavci, mogli samo da gledaju grad. Stoun se posvađao sa službenikom lučke kapetanije, nekim Škotom, koji je pristao uz brod, rekavši mu kako će ga – ako ne donese lekarski pribor, boce Ringerovog rastvora za intravensku terapiju i sulfa-preparate – on, Tomas Stoun, smatrati odgovornim za smrt građana Komonvelta koji se nalaze na brodu. Sestra Meri Džozef Prais se divila njegovim neuvijenim rečima, koje su kazane i u njeno ime. Kao da je Stoun zamenio Anđali na mestu njene jedine saveznice i prijateljice na ovom zlosrećnom putovanju.

Kad su ih snabdeli onim što su tražili, Stoun je najpre otišao sestri Anđali. Zadovoljivši se najjednostavnijim antisepticima, jednim potezom skalpela razotkrio je veliku potkožnu venu tačno na mestu gde je ulazila u nožni članak sestre Anđali. Uvukao je iglu u klonuli krvni

sud koji je inače trebalo da bude debeo poput olovke. Pričvrstio je iglu poveskom, brzo odvezavši čvorove. Uprkos infuziji Ringerovog laktata i sulfa-preparata, Anđali nije pustila ni kap mokraće niti pokazala ikakvog znaka poboljšanja. Kasnije te večeri umrla je u jezivoj provali smeha, kao i ono dvoje drugih, starac i starica, svi u rasponu od nekoliko sati. Sestru Meri Džozef Prajs su te smrti zbunile jer ih nije očekivala. Zaslepelo ju je ogromno uzbuđenje koje ju je obuzelo kad je Tomas Stoun ustao i došao da pregleda Anđali. Nekontrolisano je drhtala.

U sumrak su sestra Meri Džozef Prajs i Tomas Stoun gurnuli umotana tela preko ograde palube, bez ikakve pomoći sujeverne posade koja nije ni pogledala u njihovom pravcu.

Sestra Meri Džozef Prajs je bila neutešna pa se bedem hrabrosti koji je podigla raspao kad je telo njene prijateljice pljusnulo u vodu. Stoun je stajao pored nje ne znajući šta da radi. Lice mu je potamnelo od besa i sramote što nije bio u stanju da spase sestru Anđali.

„Kako joj zavidim“, rekla je sestra Meri Džozef Prajs kroz poslednje suze, pošto su joj umor i neispavanost odvezali jezik. „Sad je s našim Gospodom. To je svakako bolje mesto od ovog.“

Stoun je zadržao smeh. Za njega je ovakva tugaljivost bila simptom bunila. Uzeo ju je za ruku i odveo u svoju sobu, stavio je da legne i rekao joj da se odmori, da je to doktorovo naređenje. On je seo na viseći ležaj i posmatrao kako je obuzima san, jedini izvestan blagoslov u životu, a onda je pohitao da ponovo pregleda članove posade i sve putnike. Doktoru Tomasu Stounu, hirurgu, san nije bio potreban.

DVA DANA KASNIJE, budući da se nisu javili novi slučajevi groznice, konačno im je bilo dozvoljeno da se iskrcaju sa *Kolonguta*. Pre nego što su sišli na obalu, Tomas Stoun je potražio sestru Meri Džozef Prajs. Našao ju je kako, crvenih očiju, sedi u kabini koju je delila sa sestrom Anđali. Bili su joj mokri i lice i brojanice koje je čvrsto stiskala. S iznenađenjem je primetio ono što ranije nije zapazio: da je neobično lepa, krupnih očiju, duševnih i izražajnih više nego što oči imaju pravo da budu. Osetio je vrućinu u licu i jezik mu je otkazao poslušnost. Skrenuo je pogled na pod, na njenu putnu torbu. Kad je konačno progovorio, izustio je: „Tifus.“ Tražio je po knjigama i mnogo o tome razmišljao. Videvši da je zbunjena, ponovio je: „Nesumnjivo tifus.“

Očekivao je da će se od same te reči, od dijagnoze, ona osećati bolje, ali umesto toga oči su joj se ponovo napunile suzama. „*Najverovatnije* tifus – naravno, to bi se dalo proveriti analizom seruma“, promućao je.

Pomerao je stopala, prekrštao i razdvajao ruke. „Ne znam kuda ćete, sestro, ali ja sam se zaputio u Adis Abebu... to je u Etiopiji“, kazao je mumlajući sebi u bradu. „U bolnicu... koja bi cenila vaše usluge kada biste došli.“ Pogledao ju je i ponovo pocrveneo, jer zapravo ništa nije znao o bolnici u koju ide, pa ni to da li bi tamo njene usluge bile od koristi, i zato što je osećao da te vlažne crne oči čitaju svaku njegovu misao.

Ali sestra Meri Džozef Prajs je ćutala zbog svojih misli. Setila se kako se molila za njega i za Anđali, i kako joj je Bog uslišio molitve za samo jedno od njih. Stoun je tad ustao kao vaskrsli Lazar i svim svojim bićem se uneo u to da postavi tačnu dijagnozu groznice. Upao je u prostorije posade, posvađao se s kapetanom, ljutio se i pretio. Vladao se *pogrešno* u očima sestre Meri Džozef Prajs, ali nastojeći da postigne *ispravan* cilj. Njegova silovita strast za nju je bila otkriće. U bolnici Medicinskog fakulteta u Madrasu, gde je bila na obuci za medicinsku sestru, hirurzi specijaliste (koji su u to vreme uglavnom bili Englezi) lebdeli su ozbiljni i na odstojanju od pacijenata, dok su hirurzi asistenti i stariji i mlađi hirurzi stažisti (koji su svi bili Indijci) išli za njima u koloni kao pačići. Pokatkad joj se činilo da su toliko usredsređeni na bolest da su im pacijent i njegove tegobe bili sporedni. Tomas Stoun je bilo drugačiji.

Osetila je da taj poziv da mu se pridruži u Etiopiji nije uvećavao unapred. Reči su mu izletele pre nego što je mogao da ih zaustavi. Šta da radi? Sveta Ama je pronašla izvesnu belgijsku kaluđericu koja je bila raskinula sa svojim redom i napravila neznatno, veoma nesigurno uporište u Adenu, u Jemenu, uporište koje je dospelo u opasnost zbog redovničinog lošeg zdravlja. Sveta Ama je isplanirala da sestra Anđali i sestra Meri Džozef Prajs počnu na tom mestu, nad afričkim kontinentom, te da od belgijske kaluđerice saznaju sve što budu mogle o radu u toj neprijateljskoj klimi. Odatle je, nakon prepiske s Amom, trebalo da sestre krenu na jug, ne u Kongo (u kome su već bili Francuzi i Belgijanci), niti u Keniju, Tanganjiku, Ugandu ili Nigeriju (na sve te duše su šapu već stavili anglikanci, koji ne vole konkurenciju), već možda u Ganu ili u Kamerun. Sestra Meri Džozef Prajs se pitala šta bi Sveta Ama rekla za Etiopiju.

Vizija Svete Ame sad je izgledala kao pusti san, poslanički evangelizam koji toliko nije imao veze sa stvarnim stanjem da je sestru Meri Džozef Prajs bilo sramota da to i pomene Tomasu Stounu. Umesto toga je kazala, slomljenim, bespomoćnim glasom: „Imam naređenje da se javim u Adenu, doktore. Ipak, hvala vam. Hvala vam za sve što ste učinili za sestru Anđali.“ On se pobunio rekavši da nije učinio ništa.

„Učinili ste više nego što bi moglo da učini bilo koje ljudsko biće“, rekla je i obema rukama uzela njegovu pa je zadržala u svojim. Pogledala ga je u oči. „Neka vas Bog blagoslovi i neka bude uz vas.“

Pod rukom je osetio brojanicu i dalje upletenu oko njenih prstiju, mekoću njene kože vlažne od suza. Prisetio se njenih ruku na sebi, kako ga oblače, kako mu čak i glavu drže dok povraća. Sećao se njenog lica okrenutog ka nebesima, kako peva i moli se za njegov oporavak. Osetio je kako mu se toplota razliva po vratu pa je znao da ga boja lica odaje i po treći put. Njene su oči izražavale bol, i tek kad joj se sa usana oteo uzvik, shvatio je da joj suviše jako stiska ruke i da joj brojanice drobe zglatke prstiju. Odmah ju je pustio. Usne su mu se rastvorile, ali ništa nije rekao. Samo je naglo otišao.

Sestra Meri Džozef Prajs nije mogla ni da se makne. Ruke su joj bile crvene i zbolele su je. Osećala je taj bol kao dar, kao blagoslov, do te mere opipljiv da joj se popeo uz podlaktice pa dalje, do grudi. Ono što, međutim, nije mogla da podnese bio je osećaj da joj je nešto životno važno iščupano iz grudi kad je on otišao. Htela je da se uhvati za njega, da mu vikne da ne odlazi. Pre toga je mislila kako je njen život u službi Boga potpun. A sad je videla kako je u njenom životu neka praznina za koju nije ni znala da postoji.

ISTOGA ČASA kad je s *Kolonguta* zakoračila na tlo Jemena, sestra Meri Džozef Prajs je poželeva da se nikad nije iskrkala. Kako je samo bilo besmisleno što je žudela da izađe na obalu svih onih dana dok su bili u karantinu. Aden, Aden, Aden – o njemu nije znala ništa pre ovog putovanja, pa čak ni sada za nju nije predstavljao ništa više od egzotičnog imena. Ali od mornara na *Kolongutu* je saznala da se teško može ići bilo kuda u svet bez zaustavljanja u Adenu. Strateški položaj te luke ranije je služio britanskoj vojsci. Sada je status slobodne carinske zone od nje stvorio mesto za kupovinu i za presedanje iz jednog broda u

drugi. Aden je bio kapija u Afriku; iz Afrike je predstavljao kapiju u Evropu. Sestri Meri Džozef Prajs je izgledao kao kapija u pakao.

Grad je istovremeno izgledao mrtav i u neprestanom pokretu, kao prekrivač na trulom lešu koji se migolji zbog crva. Pohitala je glavnom ulicom da bi omamljujuću vrelinu zamenila senovitim uskim uličicama. Zgrada je izgledala kao da je isklesana od vulkanske stene. Među pešacima vrludala su kolica neverovatno visoko natovarena bananama, ciglama, dinjama, a jedna su čak nosila dva gubavca. Pored nje je prošla pognuta, velom zabrađena starica noseći na glavi malu peć na ugalj u kojoj je tinjala vatra. Ali na taj prizor niko nije obraćao pažnju jer su svi piljili u tamnoputu kaluđericu koja je koračala među njima. Zbog svog nepokrivenog lica osećala se kao da je potpuno gola.

Posle sat vremena, tokom kojeg je osećala kako joj koža buja kao testo u rerni, i nakon što su je upućivali čas u ovom čas u onom pravcu, sestra Meri Džozef Prajs stiže pred jedna vratašca na kraju uličice nalik pukotini. Na kamenom zidu se nalazio trag u vidu obrisu nekakve table nedavno uklonjene. U sebi se pomolila, duboko udahнула i zakucala. Uzvikom joj je odgovorio neki čovek promuklog glasa, i sestra Meri Džozef Prajs to protumači kao poziv da uđe.

Ugledala je Arapina bez košulje kako sedi pored sjajne vage. A svuda oko njega, dosežući sve do tavanice, bile su velike bale uvezanog lišća.

Stao ju je gušiti težak miris staklene bašte. Za nju je miris kata* bio nov: uglavnom nalik mirisu trave, ali s izvesnom primesom začina u pozadini.

Arapinu je brada bila tako crvena od kane da je pomislila kako je iskrvario. Oči su mu bile iscrtane kao u žene, podsećajući je na Saladina, koji je sprečio krstaše da zauzmu Svetu zemlju. On odmeri pogledom mlado lice zatočeno u beli kaluđerski veo, a onda mu oči s debelim kopcima odlutaše na gledstoun torbu u njenoj ruci. Telo mu se nadimalo dok se prostački smejaio kroz zlatne zube, smehom koji se

* Lisnata biljka narkotik, veoma omiljena u nekim delovima Afrike, a odnedavno i u Britaniji. Drvo *Catha edulis* potiče iz Etiopije, a proširilo se i na mnoge afričke zemlje i Arabijsko poluostrvo. Jemenski kat se najčešće pominje kao najkvalitetniji. Ako se žvaće, lišće kata izaziva osećanje euforije i deluje kao stimulans. (Prim. prev.)

presekao kad je video da će se kaluđerica srušiti. Smestio ju je da sedne i naredio da donesu vode i čaja. Kasnije, mešavinom jezika znakova i nekakvog nerazumljivog engleskog, saopštio joj je kako je belgijska kaluđerica koja je ovde živela iznenada umrla. Kad je to rekao, sestru Meri Džozef Prajs je ponovo obuzela drhtavica te je osetila neku duboku slutnju kao da u tom stakleniku čuje korake kroz suvo lišće. U Bibliji je nosila sliku sestre Beatrix i sad je u mislima videla to lice, kako se preobražava u posmrtnu masku, a zatim u Anđalino lice. Prisilila je sebe da pogleda tog čoveka u oči, ne bi li dokučila šta joj govori. *Od čega? Ko u Adenu još pita „od čega“? Jednog dana si dobro, dugovi su ti plaćeni, žene su ti srećne, veličaš Alaha, a već sutradan te ščepa groznica i, ako ti otvori kožu vrućini kojoj je odolevala sve ove godine, umreš. Od čega? Nije važno od čega. Od upale kože! Od kuge! Od malera, ako ti je draže. Čak i od sreće.*

Zgrada je bila njegova. Stabljike zelenog kata sevale su mu u ustima dok je govorio. Staru kaluđericu nije mogao da spase njen Bog, kazao je gledajući naviše i upirući prstom u tavanicu, kao da On tamo čuči. Oči sestre Meri Džozef Prajs su nevoljno pratile njegov pogled pre nego što se pribrala. U međuvremenu su njegove mutne oči spustile pogled s tavanice na njeno lice, njene usne, i na njene grudi.

O MAJČINOJ SUDBINI znam ovoliko zato što je to poteklo s njenih usana do ušiju drugih, a potom do mojih. Ali njena priča se zaustavlja u Adenu. Naglo se prekinula u onoj staklenoj bašti.

Jasno je, međutim, jedno: da je na putovanje krenula s verom da Bog odobrava njenu misiju i da će je za nju opremiti i zaštititi je. Ali, u Adenu joj se nešto dogodilo. Niko nije znao šta tačno. Tamo je, međutim, shvatila da Bog ume da bude i osvetoljubiv i surov, čak i prema onima koji su mu verni. Davo se ukazao u modroljubičastoj, iskrivljenoj posmrtnoj maski sestre Anđali, ali Bog je to dozvolio. Za Aden je mislila da je grad zla, u kom je Bog poslao satanu da joj pokaže koliko je svet loman i nepotpun, kako je krhka ravnoteža između zla i dobra i kako je bila naivna u svojoj veri. Njen otac je imao običaj da kaže: „Ako hoćeš da nasmeješ Boga, ispričaj mu svoje planove.“ Osetila je sažaljenje prema Svetoj Ami, čiji je san o prosvetljenju Afrike bio taština koja je Anđali koštala života.

Dugo vremena sam znao samo ovo: nakon neodređenog perioda, možda od nekoliko meseci ili čak od godinu dana, moja majka, kojoj je bilo devetnaest godina, nekako je umakla iz Adena pa pošla kopnom, verovatno do zidinama opasanog drevnog grada Harara u Etiopiji, ili možda u Džibuti, iz kog je vozom ušla u Etiopiju, pa preko Dire Dave dospela u Adis Abebu.

Znam da se priča nastavlja kad je stigla u bolnicu Mising. Neko je triput polako zakucao na vrata Upraviteljine kancelarije. „Uđite“, rekla je Upraviteljica i tom jednom rečju skrenula sudbinu Misinga u pravcu koji niko ni zamisliti nije mogao. Bilo je to na početku sezone pljuskova, kad je grad zabezknut i potčinjen vlazi, i kad posle mnogo sati i mnogo dana počinju da vam se priviđaju zvuci i slike. Upraviteljica se upitala da li time može objasniti viziju prelepe tamnolute kaluđerice koja je stajala, jedva se držeći na nogama, na vratima.

Upraviteljica je pogled tih upalih, netrepćućih smeđih očiju osećala na licu kao tople ruke. Zenice su im bile proširene kao da su joj – kasnije će misliti Upraviteljica – užasi putovanja još sveži u pamćenju. Donja usna joj je bila otečena kao da će pući na najmanji dodir. Monaški veo, pritegnut ispod brade, uokvirivao joj je lice kao ovalni ram, ali nikakva tkanina nije mogla sputati revnost na tom licu, niti prikriti povređenost i zbunjenost. Njena sivosmeđa monaška haljina je nekad morala biti bela. A kako se Upraviteljičin pogled spuštao naniže, ugledala je mrlju sveže krvi na mestu gde se sastaju noge.

Prikaza je bila bolno mršava ali odlučna, i činilo se da je pravo čudo što uopšte može da govori kad je izrekla glasom otežalim od iscrpljenosti i tuge: „Žudim da počne vreme razumevanja, vreme slušanja Boga dok govori zajednici svojoj i kroz nju. Ištem molitve vaše i da mi dozvoljeno bude da ostatak života provedem u Njegovom Euharističnom Prisustvu te da pripremim dušu svoju za veliki dan sjedinjenja između neveste i Mladoženje.“

Upraviteljica je prepoznala molepstvijske iskušenice koja ulazi u red, reči koje je i sama izgovorila pre mnogo godina. Odgovorila je nesvesno, kao i njena majka igumanija nekada davno: „Uđi u radost Gospodnju.“

I tek kad se neznanka skljkala uz dovratka, Upraviteljica se prenula iz zanosu i pohitala oko stola da je prihvati. Glad? Iscrpljenost? Gubitak menstrualne krvi? Šta je posredi? Sestra Meri Džozef Prajs nije

imala nikakvu težinu u Upraviteljčinim rukama. Stavili su neznanku u krevet. Ispod vela, kapice i monaške haljine otkrili su krhki grudni koš i naduven stomak. Devojčica! Ne žena. Da, devojčica koja samo što se oprostila od detinjstva. Devojčica čija kosa nije bila ošišana kratko kao kod većine kaluđerica, već je bila dugačka i gusta. Devojčica sa (kako su mogli da ne primete?) prerano sazrelim grudima.

U Upraviteljici su se probudili svi materinski instinkti pa je bdela uz nju. I bila je uz mladu kaluđericu kad se ova probudila u noći, užasnuta i u buni, čvrsto se držeći za Upraviteljicu, i shvatila da je na bezbednom. „Dete, dete, šta ti se to dogodilo? Sve je u redu. Sad si bezbedna.“ Takvim ju je umirujućim rečima Upraviteljica tešila, ali bilo je potrebno da prođe nedelju dana pre nego što je mlada redovnica smela da spava sama, i još jedna sedmica pre no što joj se vratila boja u lice.

Kad su se pljuskovi završili i kad je sunce okrenulo lice gradu, kao da ga ljubi, sve mu nadoknađuje i kaže kako je to ipak njegov omiljeni grad, za koji čuva svoje najradosnije svetlo, svetlo bez oblaka, Upraviteljica je izvela sestru Meri Džozef Prajs napolje. Da je upozna sa stanovnicima Misinga. Njih dve su prvi put ušle u operacionu salu broj tri i zapanjena Upraviteljica je gledala kako se strog i ozbiljan izraz lica njenog novog hirurga Tomasa Stouna raspada i menja u nešto nalik sreći kad je ugledao sestru Meri Džozef Prajs. Porumeneo je, uzeo ruku mlade redovnice u svoju i stiskao je sve dok joj nisu navrle suze.

Moja majka je tad morala znati da će zauvek ostati u Adis Abebi, u bolnici Mising i u prisustvu ovog hirurga. Da radi za njega i njegove pacijente, da mu bude vešta asistentkinja – bila je dovoljna ambicija, ambicija bez oholosti i Božja volja, nešto što ona ume i može, što je logično. Povratak u Indiju preko Adena bilo je teško i zamisliti.

Narednih sedam godina, koliko je živela i radila u bolnici Mising, sestra Meri Džozef Prajs je retko govorila o svome putovanju, a nikad o razdoblju provedenom u Adenu. „Kad god bih pomenula Aden“, pričala je Upraviteljica, „tvoja majka bi brzo pogledala preko ramena kao da je juri i stiže Aden ili ono, ma šta to bilo, što je tada ostavila za sobom. Strava i užas na njenom licu su me odvrćali od toga da pitam ponovo. Ali me je to i plašilo, mogu ti reći. Rekla bi samo: 'Božja volja je bila da dođem ovamo, Upraviteljice. Ne znamo puteve Gospodnje.' U takvom odgovoru nije bilo nedostatka poštovanja. Verovala je da od

svog života treba da načini nešto lepo kao dar Bogu. On ju je doveo u Mising.“

Tako veliki i presudno važan jaz u nečijem životu, naročito u tako kratkom životu, već sam po sebi privlači pažnju. Biograf, ili pak sin, mora duboko da kopa. Možda je znala da će potraga između ostalog uticati na to da se bavim medicinom, ili da nađem Tomasa Stouna.

UŠAVŠI U OPERACIONU SALU BROJ TRI, sestra Meri Džozef Prajs se primila dužnosti koja će potrajati do kraja njenog života. Ogrtala je doktora Stouna, stavljala mu masku i rukavice, i stajala preko puta njega, s druge strane stola, kao njegova prva asistentkinja, povlačeći mali retraktor kako bi bolje video, presecajući konac kad bi joj pokazao kraj, i predviđajući kad će mu trebati irigacija ili sukcija. Već posle nekoliko nedelja majka je pokrivala oba mesta: sestre instrumentarke i prve asistentkinje, kad god bi sestra instrumentarka bila odsutna. Ko je bolje od prve asistentkinje znao kada doktor Stoun želi skalpel za oštar rez, a kad mu je dovoljna gaza obmotana oko prsta? Kao da je imala dvodomni um, koji joj je jednom polovinom omogućavao da bude instrumentarka i hitro prenosi instrumente sa tasa do njegovih prstiju, dok je drugom polovinom služila kao Stounova treća ruka i podizala jetru ili sklanjala u stranu i pridržavala omentum, lojavu prečagu koja štiti creva, ili je pak vrhom prsta gurala natečeno tkivo kako bi Stoun video gde potom treba da zabode iglu.

Upraviteljica je imala običaj da proviri i posmatra. „Pravi balet, dragi moj Marione. Nebeski par. U potpunoj tišini“, govorila je Upraviteljica. „Nije tražio instrumente niti je govorio 'briši', 'seci' ili 'sukcija'. Ona i Stoun... Nikad nisi video ništa brže. Valjda smo ih samo mi usporavali jer nismo dovoljno brzo skidali pacijente sa stola i donosili nove.“

Sedam godina su Stoun i sestra Meri Džozef Prajs radili u istom ritmu. Kad je operisao kasno noću i sve do jutra, ona je bila naspram njega, postojanija od njegove sopstvene senke, odana, stručna, nikad se nije žalila i nikad nije bila odsutna. Sve do onoga dana kada smo moj brat i ja najavili naše prisustvo u njenoj utrobi i našu nezaustavljivu želju da hranu placente zamenimo njenim grudima.